

A KÖZTES KERT TITKAI

Mindenekelőtt példának a szerző egy rövid verse, *Távozó idő* címmel (a cím egyúttal a versmondat kezdése is): „arra int minduntalan, / abban legyek jelen, / miben emlékéket észleli a pillanat.” A figyelmes olvasó ebből a parányi mintából tüstént érzékelheti, mennyire tömör, ahogy mondani szokás, komprimált, metafizikai gondolatot jelenít meg a költő. Tehetett volna, persze, a *Távozó idő* elé egy határozott névelőt is (*A távozó idő*), ám akkor nem támad az a parányi, résnyi szakadék a cím és a vers között, amely azt a minduntalan távozó pillanatot jelenti, amiről a vers beszél. Mondhatta volna tehát így is: „Távozó idő // mely arra int” stb. Vagyis ez a *mely* mutat rá a verszáró „pillanat”-ra. Ennek a *melynek* a hiánya.

Ennek az „intelemnek” a frivol olvasata lehetne akár a *carpe diem* is, ami Keszthelyi Rezső mediterrán alkatától és versvilágától nem is olyan idegen; csakhogy az intelem sokkal mélyebb regisztereket is megszólaltat. Mondhatni, abszurd elvárást sejtet. Legyek abban a pillanatban jelen, amiben észlelem már a tulajdon emlékéit is magában foglalja. Hatoljak be abba a hiátusba mint szakadékba, legyek, magyarul, résen(!), amely hiátus (rés) a múltat a jövőtől elválasztja; ott tartózkodásom azonban semmiképp sem tétlenséget, hanem tökéletes figyelmet jelentsen. Tettleges skizofréniát vár el ez az intelem a vers alanyától, meghasítva, pontosabban: *maghasítva* a pillanatot észle-

lőre és emlékezetre – értelmezésemben: a létezőben felbukkanó létre magára, amely azonos ön maga emlékezetével. Nem arról van szó, hogy állítsam meg a pillanatot, hogy szemügyre vehessem minden oldalról, a múlt, a jövő és a jelen (amelyről tudjuk, hogy folyamatosan tart a múltból a jövőbe) oldalairól, nem; hanem azt mondja, (a) távozó idő arra int, hogy ne múljék el nélkülem, hogy jelenlétem révén a pillanat már önmagában észlelhesse a tulajdon emlékéit, mert csak így teljesülhet be.

Keszthelyi költészete tudva és ösztönösen egyaránt mindig ennek az intelemnek a jegyében született és születik ma is e könyv tanúsága szerint, habár az intelem szót itt már elhagyhatnám; ez a költészet nem törekszik szigorúságra. Halkszavúságában nyoma sincs annak a fegyelmezésnek vagy fegyelmezettségeknek, ami például a nagyszerű prózairónk, Nádas Péter élő- és szavakba formált hangját annyira félreismerhetetlenné teszi. Keszthelyi úgy halk, mint egy sütkérező gyík a kövön vagy egy virágszirmot utánzó lepkeszárny; idézek erre megint egy példát, ami ráadásul újrafogalmazza-variálja, illetve valamelyest kibontja a recenziómat bevezető háromsorosát. Íme: „Feltűnik olykor-olykor / lélegzetemben / egy-egy lélekszünet. // Benne a leélés / pillanata / önmagára vár.” Így indul a *Töredék terzinák* című, valóban leheletszerű, tizenhárom tercinából álló verse, amelyet sajnos nem elemezhetek itt még felületileg sem végig, terjedelmi korlátom miatt. No, meg nem is olyan könnyű minden elmozdulását racionalizálni ezeknek a nyomkövetésre tett verseknek. Már csak azért sem, mert Keszthelyi nem építkező költő, ha egyáltalán megkísérlem megnevezni az ő költészetének a jellegét, absztrakt impresszionistának mondom némi szorongással, hiszen jól tudom, hogy a két fogalom – absztrakt és impresszionista – szinte kizárják egymást. Az utóbbi, ugye, merő érzékiséget, az érzékszervek egymást átható vibrálását sejteti, míg az absztrakt az elvontat, a fogalmiságot jelenti. Márpedig Keszthelyi, fittyet hányva az én szorongásomnak, könnyedén egy kamarazene-karban játszatja a kétféle hangszer, a jól tem-

perált zongora vagy hegedű és ugyanezek preparált változatain virtuózan eligazodó játékosait.

Szükszavú kötete ontja a lírai trópusok variációit, olyasféle könnyedséggel és sűrűséggel mégis, hogy nem győzöm rajta tartani, sőt rajta felejteni a szememet a versen: „Éppen // mikor hullatja sűrűn hóalakját / a magasság a tekintetemre, / akkor kinyílik rám / egy-egy emléksír belőle.” Itt azért nem vágok bele a négy soros elemzésébe, mert feszélyezne belegyalogolnom abba a sűrűbe, abba az egzisztenciális „forró kicsi erdőbe” (Pilinszky: *Apokrif*), amiről ez a nem csupán egzisztenciális, hanem mélyen szakrális versbeszéd hallgat; a hallgatást pedig úgy értem, hogy mozgásba, eseménybe, mozzanatiságba helyezi azt az imabeszédet, amit a költő privát személye morzsolva motyoghat magában az ilyen „Éppen”-ek perceiben vagy akár óráiban is. Talán a véletlen műve, hogy ha az olvasó kinyitja a könyvet a 42. oldalon, és elolvassa ezt a verset, automatikusan ugrik át tekintete a nyitott könyv párlapjára, a 43. oldalra, ahol a *Pszt!* című négy soros szerepel: „A tartós golgota / tébollyal babusgatott / sugallatot / adományozott.” Az a szúrós kristályalakzat, ami az előbbi négy sorosban a magasba emelt tekintetre hullott a mennyből, emléksírok sokaságát nyitva meg a tekintettel elfödött elmében, az itt, a párversben mintha csakugyan a tekintetbe bedöfődve végezné az éppen(!) „tébollyal babusgatott” elmében a múlhatatlan golgota munkáját. A szenvedését. Aminél gyötrelmesebb munkát még az ember leleményessége, kreativitása sem képes kiagyalni, hacsak nem direkt kínzóeszközökkel esik magának. Keszthelyi azonban nem mazochista költő. Szenvedélyesnek viszont bízást gondolhatom, csöndben, magamban, s ekként leírva itt, lévén ez a szenvedélyesség híján bármiféle harsányságnak. Ezt muszáj többször elismételnem, ennek a lírának a szenvedélyes csendjét – mással ugyanis nem

magyarázhatom el magamnak, sem más versolvasó embernek, hogy Keszthelyi költészetére még a hozzáértőnek vélt szakma jelesei sem nagyon rezonáltak az elmúlt sok-sok évtized során.

Pedig hány írótól, költőtől, esztétától hallottam már, hogy Keszthelyi nagy költő – csak két nevet említek meg, mivel ők már rég nem élnek, s mindketten remek költészetet csináltak, és rajongva beszéltek mindig a

Szemző Zsófia: Fától az erdőt (Kenguru)

Keszthelyi-líráról: Kemenczky Judit és Csajka Gábor Cyprian. Az élőkét nem említem meg, ez maradjon az ő dolguk, ahogy az enyém is megmarad: miért, hogy bizonyos művészek a privát beszélgetésekben evidensen a leghízelgőbb jelzőkkel kerülnek szóba, az intézményi-szakmai diskurzusokban viszont mintha megfélemezhetnék a létezéséről is. Azért-e vajon, fogalmazom nem ironikus szándékkal a kérdésemet, mert az illető művész munkái annyira bensőségesen és kifinomultan erősek, hogy félnek kitenni őt a piaci-hatalmi kanonizáció durva és trágár eseményeinek? Keszthelyi „tartós golgotája” eszerint bizony önéletrajzi jelentéssel is terhes, és a kötetben még szerepel néhány vers, amelyekben nem panaszkodik a szerző, csak mellékesen utal a mellőzöttségére. De nem kívánok erről a kérdéssel többet beszélni, hiszen még az sem kizárt, hogy valóban ez a mellőzöttség is tette, hogy egy költő épp a

kései éveiben írja meg a leggazdagabb, legizgalmasabb remekléseit. Némi cinizmussal és miszticizmussal (=miszticinizmussal) akár azt is hangoztathatom, hogy végre egy rendkívüli életmű a kortárs magyar lírában, amelyet nem amortizálhatott le a szakmai közönség, a szerző lelkes beleegyezésével, s így gúnytárgyává sem válhatott, ergo a maga tisztaságában, ereje teljében találhatják fel maguknak példa gyanánt az eztán született nemze-

Szemző Zsófia: Fától az erdőt (Lajhár)

dékek. Már amennyiben születnek újabb és fogékonyabb nemzedékek, amelyek számára a vers örömlényként és spirituális kalandkínálatként jelenhet meg.

Hanem még egy rövid darabját hadd idézzem itt, részint hogy illusztrációval is példázhassam a fentebbi kérdéseim indokanyagát, részint hogy a költő nem mindennapian finom ontológiai humorából is ízelítőt mutathassak. Íme: „Gyanítom, / világra ellett lényem / kénytelen átélni / némely titkokat, / kiknek talánya / aztán az én talányom / marad.” (*Próbatétel*) Megkapóan idézi be a versbe a Szép Ernő-i névmáshasználatot itt a költő: „kiknek talánya”, amivel a titkokat megszemélyesíti, jobban mondva, animálja, lelket tulajdonít nekik, vagy inkább *nekik*. Ám a vicc, a humor ebben a versben szokatlanul mélyről fakad fel, már a kezdéssel: „Gyanítom”; majd a második sorban – abszolút okkal – az állatvilágba helyez vissza

bennünket, embereket, hogy azután a létitkok mint potenciális misztikumok átéljenek, és ezáltal a sírig szinguláris talánnyá avanzsálva köddé váljanak elménk elködösülésével együtt.

Végezetül s anélkül, hogy belebocsátkoznék ennek a remek verseskötetnek mint kötetkompozíciónak is a vizsgálatába, egy egészen földön járó, triviálisnak is mondható felfedezésemet közlöm itt a – remélhető, és remélhetően fogékony, mert figyelmes – olvasóval. Természetesen nekem mind a fogékonyosság, mind a figyelmesség ajándékba, a tavaszi napsütéssel jött. A könyvvel a kezemben sétáltam le több alkalommal is a Krisztina körüli villamosmegállóba, és az első ilyen alkalommal – szerencsémre – kimaradt egy járat, így a verőfényben húsz percre belemerülhettem a versolvasásba. És úgy nyíltak meg a versek teljes szín pompájukban, árnyalataikban, gondolatgazdaságukban, mint a virágok, és tegyem hozzá, amikor este ismét kinyitottam a könyvet, nehezebben engedtek már magukhoz ugyan-

azok a darabok. És másnap, ugyanabban a napsütötte megállóban megismétlődött ez a csoda. Keszthelyi ebben élesen különbözik nagy kedvencétől, Kosztolányitól: Kosztolányinak jót tesz az éjjeli olvasólámpa, Keszthelyinek nem, őt a napfény és a napfényel asszociált tengervíz kelti ámulatós életre. Mert ez az íz még nagyon erős az ő verseiben, a tenger és a tengeri levegő íze, innen származtatom magamban ennek a költészetnek a rezge-nihilista derűjét, ami természetesen nem Schopenhauerrel és még csak nem is a buddhizmussal rokonítja őt, hanem talán Tandori Szép Ernőjével, nem Szép Ernővel magával, hanem ahogy Tandori emelte a saját oltárára Szép Ernőt és meg-megszólaltatta ott, ahhoz az orákulumhoz áll bennem a legközelebb Keszthelyi versbeszéde.

Ám amint újra belelapozok a kötetbe, ismét egyedülálló magaslathoz érzem ezt a költészetet.